

SURİYE'DE DOĞAL KAYNAKLAR SAVAŞI

MEHMET ÇAĞATAY GÜLER, CAN ACUN

SETA | ANALİZ

EYLÜL 2019 · SAYI 293

SURİYE'DE DOĞAL KAYNAKLAR SAVAŞI

MEHMET ÇAĞATAY GÜLER, CAN ACUN

COPYRIGHT © 2019

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-605-7544-78-0

Uygulama: Erkan Söğüt

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY

Tel: +49 30 20188466

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
SURİYE'NİN ENERJİ KAYNAKLARI	9
YPG'NİN DOĞAL KAYNAKLAR ÜZERİNDEKİ HAKİMİYETİ	12
KİRLİ PETROL AĞLARI: YPG VE ESED REJİMİ	17
İRAN-ESED-YPG-IRAK-İSRAİL EKSENİNDE PETROL TİCARETİ	18
ABD'NİN ESED REJİMİNE UYGULADIĞI YAPTIRIMLAR	19
SONUÇ	20

YAZARLAR HAKKINDA

Mehmet Çağatay GÜLER

Mehmet Çağatay Güler Hacettepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olmuştur. ODTÜ'de Avrasya Çalışmaları'nda yüksek lisans yapmaktadır.

Can ACUN

SETA Dış Politika Araştırmaları Direktörlüğü'nde araştırmacı olarak çalışmaktadır. Doğu Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur. Yeditepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans yapmıştır. Kanada'da Kültürlerarası Diyalog Eğitimi almıştır. Mısır'da Kahire-Türkiye Araştırmaları Merkezi'nde ve SETA Kahire'de Mısır üzerine çalışmalar yürütmüştür. Halen SETA Ankara'da Ortadoğu üzerine araştırmalar yapmaktadır. İlgili alanları içerisinde çatışma bölgeleri ve devlet dışı silahlı örgütler bulunmaktadır.

ÖZET

Bu analiz Suriye'nin stratejik bağlamda doğal kaynakları, SDG/YPG'nin bu kaynaklar üzerindeki hakimiyeti, YPG-rejim arasındaki petrol ticareti, rejim ile İran'ın enerji ortaklığı ve ABD yaptırımlarının etkilerini ele almaktadır.

Suriye sahasında aktörlerin güç mücadelesinin en belirleyici unsurlarından birisi doğal kaynakların kontrolü olmuştur. Her ne kadar Esed rejimi Rusya ve İran'ın desteğiyle muhalifleri askeri olarak yenilgiye uğratarak İdlib ve mücavirine sıkıştırmış olsa da ülkenin doğal kaynaklarının yaklaşık dörtte üçü ABD desteğinde PKK'nın Suriye yapılanması olan SDG/YPG'nin kontrolüne geçmiştir.

SDG/YPG halihazırda Suriye'nin yüzde 30'unu oluşturan yaklaşık 50 bin km²'lik bir alanı kontrol etmektedir. Suriye'nin sulanabilir alanlarının yüzde 50'si, enerji kaynaklarının yüzde 70'i ve su potansiyelinin yüzde 95'i YPG terör örgütünün kontrolü altındaki bölgelerde bulunmaktadır. Suriye vatandaşları temel ihtiyaçları olan tatlı su, gıda, enerji ve diğer ilgili ürünlere yeterli erişim sağlayamamaktadır. Esed rejimi ise ülkedeki doğal kaynakları kontrol edemediğinden enerji, su ve gıda arz güvenliğini tahkim edememekte ve dış desteğe ihtiyaç duymaktadır. ABD'nin İran'a ve rejime uyguladığı yaptırımlar enerji arz güvenliğini daha fazla tehdit etmektedir.

Esed rejimi girdiği enerji arz sıkıntısından dolayı ülke bütünlüğünün önündeki en büyük tehdit olan YPG ile angajmanlar kurarak petrol temin etmeye çalışmaktadır. Ayrıca YPG güçleri yalnızca rejimle değil birçok farklı bölgesel ve küresel güçle de benzer ticari ağlar kurmaktadır.

Bu analiz YPG'nin kontrol ettiği enerji ve su kaynaklarının jeopolitik önemini ortaya koymakta ve bu kaynaklar vasıtasıyla gerçekleştirilen ticari faaliyetleri ele almaktadır. Bu bağlamda ilk olarak Suriye'nin enerji kaynakları kapsamlı şekilde değerlendirilmektedir. Sonrasında YPG'nin rejimle kurduğu kirli petrol ticaret ağları ve İran-İrak-İsrail ekseninde gerçekleştirilen enerji ticaretleri incelenmektedir. Son olarak da ABD'nin Esed rejimine uyguladığı yaptırımlara yer verilerek analiz sonuçlandırılmaktadır.

GİRİŞ

Arap halk ayaklanmalarının oluşturduğu konjonktür ve toplumsal dalga 2011'in başlarında Suriye'yi de etkisi altına alırken yerel dinamiklerin yanı sıra bölgesel/küresel güç mücadeleleri nedeniyle süreç iç savaşa dönüşerek ülkenin ağır bir yıkım yaşamasını da beraberinde getirdi. Suriye halkının özgürlük mücadelesi olarak başlayan süreç dış müdahalelerin etkisi altında bir tür vekaletler savaşına evrildi. DEAŞ terör yapılanmasının yükselişi ve çöküşüne de tanıklık eden Suriye sahasında aktörlerin güç mücadelesinin en belirleyici unsurlarından birisi ise doğal kaynakların kontrolü oldu. Her ne kadar Esed rejimi –Rusya ve İran'ın desteğiyle– muhalifleri askeri olarak yenilgiye uğratarak İdlib ve mücavirine sıkıştırmış olsa da ülkenin doğal kaynaklarının önemli bir kısmının ABD destekli PYD/YPG'nin kontrolüne geçmesine engel olamadı.

2014'ten itibaren ABD, DEAŞ ile mücadele görüntüsü altında PKK'nın Suriye yapılanması olan PYD/YPG ile askeri angajman kurarak Suriye'nin kuzey ve doğu bölgelerinde kontrol ala-

nını genişletirken nihayetinde söz konusu yapılanmaya bir kısım Arap unsurları da dahil ederek Suriye Demokratik Güçleri'ni (SDG) oluşturdu. ABD ve sahada vekil unsur olarak kullandığı SDG/YPG ülkenin doğal kaynaklarını kontrol ederek başta Esed rejimi olmak üzere Rusya, Türkiye ve İran'a karşı stratejik bir üstünlük elde etme arayışına girdi. Esed rejimi ise kendi iktidarını sürdürülebilir kılmak adına Suriye'deki doğal kaynaklara tekrardan erişmesinin önemini farkında olarak çeşitli askeri ve siyasi hamleler arayışını sürdürüyor.

Mevcut askeri kontrol alanlarına göre SDG/YPG halihazırda Suriye'nin yüzde 30'unu oluşturan yaklaşık 50 bin km²'lik bir alanı kontrol etmektedir. SDG/YPG kontrolü altındaki alanlar arasında –verimli tarım arazileri de dahil olmak üzere– oldukça değerli petrol, doğal gaz ve su kaynakları yer almaktadır. İstatistiksel olarak Suriye'nin sulanabilir alanlarının yüzde 50'si, enerji kaynaklarının yüzde 70'i ve su potansiyelinin yüzde 95'i YPG terör örgütünün kontrolü altındaki bölgelerde bulunmaktadır. Başka bir deyişle Suriye'nin gayrisafı yurt içi hasılasını (GSYH) oluşturan en önemli faktörler artık aynı sivil amaçlara hizmet etmemekte, terör unsurlarını finanse etmektedir. Suriye vatandaşları temel ihtiyaçları olan tatlı su, gıda, enerji ve diğer ilgili ürünlere yeterli erişim sağlayamamaktadır. Esed rejimi Suriye'deki doğal kaynakları kontrol edemediğinden enerji, su ve gıda arz güvenliğini tahkim edememekte ve dış desteğe ihtiyaç duymaktadır.

Özellikle 2019 itibarıyla Esed rejimi, YPG'ye kaptırdığı bu verimli ve jeopolitik olarak kritik öneme sahip alanlardan dolayı büyük meydan okumalarla karşı karşıyadır. YPG'nin enerji kaynakları üzerinde kurduğu hakimiyet, ABD'nin uyguladığı yaptırımlar, İran ile petrol ticaretinin aldığı darbeler ve Mısır'ın ABD baskıları sonucu Süveyş Kanalı'ndan rejime petrol sev-

kiyatını kesmesi Esed rejimini içinden çıkılması güç bir duruma sürüklemektedir. Ülkede savaş araçları bir kenara ambulans ve otomobiller için bile yakıt bulmak çok zorlaşmıştır. Dolayısıyla rejimin hareket alanı kısıtlanmakta ve savaş gücü bu bağlamda azalmaktadır. Bu analiz yukarıdaki saiklerle Suriye'nin stratejik bağlamda doğal kaynaklarını, YPG'nin bu kaynaklar üzerindeki hakimiyetini, YPG-rejim arasındaki petrol ticaretini, rejim ile İran'ın enerji ortaklığını ve ABD yaptırımlarının etkilerini ele almaktadır. Dahası Suriye'de yaklaşık dokuz yıldır devam eden iç savaşa ve bölgesel/küresel vekaletler savaşına doğal kaynaklar üzerinden bakmaya ve anlamlandırılmaya çalışılmaktadır.

SURIYE'NİN ENERJİ KAYNAKLARI

Suriye, bölgedeki İran ve Irak gibi ülkelerle kıyaslanacak ölçekte olmasa da hidrokarbon kaynakları açısından zengin bir ülkedir. İç savaş öncesinde kendine yeten hatta ihracat yapabilen bir ülkeyken savaşın yıkıcı etkisi ve ülkedeki devlet dışı silahlı aktörlerin bölgesel hakimiyetleri Esed rejimini dışarıdan petrol alımına sevk etmiştir. Yine Fırat Nehri üzerindeki verimli tarım arazileri ve hidroelektrik enerji üreten barajlarıyla mevcut enerji ve gıda güvenliğini sağlayabilme kapasitesine sahipken rejim adına bu alanlarda da büyük bir kayıp yaşamıştır.

Suriye'nin 2010'da toplam enerji üretimi 27,67 milyon ton petrol eş değeri (Mtoe) olarak gerçekleşirken toplam birincil enerji arzı 21,66 Mtoe, kişi başına toplam enerji kullanımı da 1.050 ton petrol eş değerinde olmuştur.¹ Suriye sahip olduğu toplam ham petrol rezerv miktarı

1. "Syrian Arab Republic: Indicators for 2010", International Energy Agency, www.iea.org/classicstats/statisticssearch/report/?country=SYRIA&product=indicators&year=2010, (Erişim tarihi: 2 Kasım 2018).

TABLO 1. SURIYE'NİN ENERJİ PROFİLİ ²		
SURIYE'NİN 2011 ÖNCESİ VE SONRASI ENERJİ PROFİLİ*		
Kriterler	2010	2015
Toplam Enerji Üretimi (Mtoe)	27,67	4,68
Toplam Enerji Tüketimi (Mtoe)	21,66	9,98
Toplam Tüketilen Enerji İçerisinde Fosil Yakıt Oranı (Yüzde)	99	84,65
Toplam Kurulu Elektrik Üretimi Kapasitesi (milyon kW)	8,2	9,1
Toplam Elektrik Enerjisi Üretimi (milyar kWsa)	44	17
Toplam Elektrik Enerjisi Tüketimi (milyar kWsa)	36	14
Toplam Petrol Üretimi (günlük, bin varil)	416	35
Toplam Petrol Tüketimi (günlük, bin varil)	308	139
Toplam Petrol Rezervi (milyar varil)	2,5	2
Toplam Ham Petrol İthalatı (günlük, bin varil)	Yok	83
Toplam Ham Petrol İhracatı (günlük, bin varil)	109	Yok
Toplam Doğal Gaz Üretimi (milyar m ³)	8,8	4,3
Toplam Doğal Gaz Tüketimi (milyar m ³)	9,5	4,3
Toplam Doğal Gaz Rezervi (milyar m ³)	240	240
Toplam Doğal Gaz İthalatı (milyar m ³)	0,7	Bilgi yok
Toplam Doğal Gaz İhracatı	Yok	Yok
Toplam Kurulu Hidroelektrik Enerji Üretim Kapasitesi (milyon kW)	1,5	Yok
Toplam Hidroelektrik Enerji Üretimi (milyar kWsa)	2-3	Yok

* 2015'te yalnızca Esed rejiminin haiz olduğu değerler baz alınmış, PYD/PKK ve DEAŞ verileri dahil edilmemiştir.

2,5 milyar varil ile 2010'da dünyada 32. sırada yer almıştır.³ Toplam tüketilen enerji miktarının yüzde 99'u fosil yakıtlardan sağlanmıştır.⁴

2. Raporda kullanılan tüm kaynaklar referans alınarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

3. "Crude Oil Proved Reserves 2010", U.S Energy Information Administration (International Energy Statistics), www.eia.gov/beta/international/rankings/#?product=57-6&cy=2010&pid=57&aid=6&tl_id=6-A&tl_type=a, (Erişim tarihi: 2 Kasım 2018).

4. "Syrian Arab Republic/Fossil Fuel Energy Consumption", The World Bank Indicator, data.worldbank.org/indicator/EG.USE.COMM.FO.ZS?locations=SY, (Erişim tarihi: 2 Kasım 2018).

TABLO 2. PETROL REZERVLERİNE GÖRE BÖLGE ÜLKELERİ⁵

Ülkeler	Petrol Rezerv Miktarları (milyar varil, 2018)
Suudi Arabistan	266
İran	157
Irak	148
Kuveyt	101
Birleşik Arap Emirlikleri	97
Katar	25
Suriye	2,5
Bölge Toplam	797
Dünya Toplam	1.726

2010'da toplam kurulu elektrik üretim kapasitesi 8,2 milyon kilowatt,⁶ toplam elektrik enerjisi üretimi 44 milyar kilowatt saat (kWs'a), tüketimi ise 36 milyar kWs'a⁷ olarak gerçekleşmiştir. Kişi başına toplam elektrik enerjisi tüketimi de 1.883 kWs'a'dır.⁸ Elektrik enerjisi üretiminin yüzde 39,4'lük kısmı petrol ve türevi kaynaklardan,⁹ yüzde 54,9'lük kısmı doğal gaz kaynaklarından,¹⁰ kalan yüzde 5,5'lik kısım ise hidroelektrik santralleri¹¹ vasıtasıyla karşılanmıştır. Diğer bir deyişle 44 milyar kWs'a'lık toplam elektrik üretiminin yaklaşık 41-42 milyar

kWs'a'lık (yüzde 94,5) kısmı fosil yakıt kaynaklarından sağlanmıştır. Elektrik üretimi görüldüğü üzere fosil yakıtlardan yani fosil yakıt ile çalışan termik santraller vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda iki tip termik santralden faydalanılmıştır: doğal gaz temelli¹² ve petrol temelli.¹³

2010'da gerçekleştirilen toplam kuru doğal gaz üretim miktarı 8,8 milyar metreküp (m³) iken aynı yıl tüketilen kuru doğal gaz miktarı ise 9,5 milyar m³tür.¹⁴ Bu demek oluyor ki elektrik üretimi için kullanılan bahse konu kuru doğal gaz miktarı toplam talebi savaş öncesi dönemde de karşılayamamaktadır. Suriye'nin sahip olduğu toplam doğal gaz rezerv miktarı ise 240 milyar m³tür.¹⁵

Ülkede toplam kurulu hidroelektrik kapasitesi 1,5 milyon kilowatt'dır (GigaWatt).¹⁶ Bu üretimi gerçekleştiren başlıca üç baraj vardır: Baas Barajı, Tabka Barajı ve Tışrin Barajı. Baas Barajı'nın toplam kapasitesi 81 MegaWatt (MW), Tabka Barajı'nın 820 MW ve Tışrin Barajı'nın da 630 MW'dır.¹⁷ Bu hidroelektrik

5. "Ülkelere Göre Dünya Petrol Rezervi", Enerji Atlası, <https://www.enerji-atlasi.com/rezerv/dunya-petrol-rezervi.html>, (Erişim tarihi: 10 Mayıs 2019).

6. "Total Electricity Installed Capacity 2010", U.S Energy Information Administration (International Energy Statistics), www.eia.gov/beta/international/rankings/#?product=2-7&cy=2010&pid=2&aid=7&ctl_id=7-A&ctl_type=a, (Erişim tarihi: 2 Kasım 2018).

7. "Total Electricity Net Generation 2010", U.S Energy Information Administration (International Energy Statistics), www.eia.gov/beta/international/rankings/#?product=2-2&cy=2010&pid=2&aid=12&ctl_id=12-A&ctl_type=a, (Erişim tarihi: 2 Kasım 2018).

8. "Syrian Arab Republic: Indicators for 2010", International Energy Agency, www.iea.org/classicstats/statisticssearch/report/?country=SYRIA&product=indicators&year=2010, (Erişim tarihi: 2 Kasım 2018).

9. "Syrian Arab Republic/ Electricity Production from Oil Sources", World Bank Indicators, data.worldbank.org/indicator/EG.ELC.PETR.ZS?locations=SY, (Erişim tarihi: 2 Kasım 2018).

10. "Syrian Arab Republic/ Electricity Production From Natural Gas Sources", The World Bank Indicators, data.worldbank.org/indicator/EG.ELC.NGAS.ZS?locations=SY, (Erişim tarihi: 2 Kasım 2018).

11. "Syrian Arab Republic/ Electricity Production From Hydroelectric Sources",

12. Doğal gaz temelli termik santraller: Nasryeh Santrali (384 MW), Tayem Santrali (100 MW), Halep Santrali (30 MW), Dier Ali Santrali (750 MW), Jandar Santrali (700 MW), Suwaiyah Santrali (150 MW), Tışrin Santrali (256 MW), Zayzun Santrali (544 MW); ilgili bilgiler için bkz. "Power Plants/Gas/Syrian Arab Republic", Global Energy Observatory, globalenergyobservatory.org/select.php?tgl=Edit, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2018).

13. Petrol temelli termik santraller: Zara Termik Santrali (660 MW), Halep Termik Santrali (1.065 MW), Baniyas Rafineri Termik Santrali (48 MW), Baniyas Termik Santrali (680 MW), Homs (Humus) Rafineri Termik Santrali (64 MW), Mehardeh Termik Santrali (630 MW), Tışrin Termik Santrali Projesi (400 MW); ilgili bilgiler için bkz. "Power Plants/Oil/Syrian Arab Republic", Global Energy Observatory, globalenergyobservatory.org/select.php?tgl=Edit, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2018).

14. "Dry Natural Gas Production 2010", U.S Energy Information Administration (International Energy Statistics), www.eia.gov/beta/international/rankings/#?product=26-1&cy=2010&pid=3&ctl_type=a&cg=8, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2018).

15. "Proved Reserves of Natural Gas, 2010", U.S Energy Information Administration (International Energy Statistics), www.eia.gov/beta/international/rankings/#?product=3-6&cy=2010&pid=3&ctl_type=a&aid=6&ctl_id=6-A, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2018).

16. "Hydropower in Syria", World Energy Council, www.worldenergy.org/data/resources, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2018).

17. Tobias Von Lossow, *Water as Weapon: IS on the Euphrates and Tigris*, (German Institute for International and Security Affairs, Berlin: 2016), s. 5.

santraller ülkenin en büyük nehri olan Fırat Nehri üzerindedir. Geriye kalan hidroelektrik santrallerin ise üretim kapasiteleri çok küçüktür (toplam yaklaşık 30MW). Bu santraller Barada Nehri üzerinde Vadi-Barada, Asi Nehri üzerinde Rastan ve Shaizer, Afrin Çayı üzerinde 17 Nisan, Habur Çayı üzerinde Haseke-Batı olmak üzere beş adettir.¹⁸

Esed rejiminin (yukarıda açıklanan) devrim öncesi sahip olduğu enerji kaynakları ve üretim kapasitesinin büyük çoğunluğu 2014-2015 döneminde DEAŞ'ın eline geçmiştir. Dolayısıyla rejimin sahip olduğu tüm kaynaklar, üretim ve tüketim miktarları değişmiştir. Uluslararası Enerji Ajansı'nın 2015 verilerine göre Suriye'nin toplam enerji üretimi 4,68 milyon Mtoe olarak gerçekleşmiştir. Bu 27,67 Mtoe'den 4,68 Mtoe'e yaklaşık yüzde 83'lük büyük bir düşüş yaşandığı anlamına gelmektedir. Toplam enerji arzı ise 9,98 Mtoe, kişi başına düşen tüketimi de 0,54 Mtoe olarak gerçekleşmiştir.¹⁹ Toplam kurulu elektrik üretim kapasitesi 9,1 milyon kW, üretimi yaklaşık 17 milyar kWsa, tüketimi de yaklaşık 14 milyar kWsa olmuştur.²⁰ Bu verilerden yola çıkarak iç savaştan sonraki dört yıllık süreçte, ülkenin enerji sektörünün büyük bir darbe aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. İç savaş öncesi günlük 109 bin varil petrol ihracatı yapan ülke 2015'te günlük 88 bin varil petrol ithal eden bir ülke haline gelmiştir.²¹

Ortaya konulan bu aradaki üretim değerlerinin farkı YPG'nin kontrolünde olan, savaştan dolayı zarar gören ve kullanımdan çıkan tesisler haricinde DEAŞ'ın o dönemde sahip olduğu üretiminin yaklaşık değerleridir. DEAŞ'ın etkin olduğu o yıllarda kontrol ettiği enerji kaynakları muvacehesinde elde ettiği geliri resmi verilerle ortaya konulmasa da 2015'te ortalama 53,6 dolardan işlem gören –Brent petrolün fiyatı baz alınır–²² en az 300 bin varillik satış kapasitesiyle yaklaşık 6 milyar dolar²³ gelir elde edebilecek potansiyeli olduğu söylenebilir. Dahası yaklaşık 4,5 milyar m³'lük doğal gaz üretim kapasitesinin de DEAŞ'ın eline geçtiğini görülüyor ki buradan da yaklaşık 421 milyon dolarlık doğal gaz geliri elde edilebilir.²⁴ Bunlara ek olarak DEAŞ, ülkenin sahip olduğu en önemli su kaynağı olan Fırat Nehri'ni ve 1,5 milyon kilowattlık üretim kapasitesine sahip hidroelektrik enerji üretimi yapan üç barajı da (Baas, Tabka ve Tişrin barajları) kontrolü altında bulundurmuştur.²⁵

Ancak 2016'dan günümüze kadar olan süreçte ise bu alanların büyük çoğunluğunu ABD tarafından desteklenen YPG güçleri peyderpey ele geçirmiştir. DEAŞ'a yönelik Humus'un doğusundan başlayan Rusya ve İran destekli Esed rejimi operasyonu Deyrizor şehrinin batı yakasına kadar ulaşmış, Irak sınırındaki Elbukemal kentine değin uzanan bölgeler DEAŞ'tan ele geçirilmiştir. Rejimin Humus'un doğusundan Deyrizor eyaletinin batı yakasına ulaşan operasyonuna

18. Fadi Aljawabra, "Large Scale RE Projects in Syria – An Analysis of the Institutional and Legal Framework in View of the Egyptian Experience", (Master Tezi, Kassel University, Kassel: 2011), s. 35.

19. "Syrian Arab Republic: Indicators for 2015", International Energy Agency, www.iea.org/classicstats/statisticssearch/report/?country=SYRIA&product=indicators&year=2015, (Erişim tarihi: 7 Kasım 2018).

20. "Energy Source/Electricity/Syria", U.S Energy Information Administration (International Energy Statistics), www.eia.gov/beta/international, (Erişim tarihi: 7 Kasım 2018).

21. "Imports of Crude Oil Including Lease Condensate, 2015", U.S Energy Information Administration (International Energy Statistics), [www.eia.gov/beta/international/rankings/#?product=26-1&cy=2015&pid=57&cl_type=a&caid=3&cl_id=3-A](http://www.eia.gov/beta/international/rankings/#?product=26-1&cy=2015&pid=57&ctype=a&caid=3&cl_id=3-A), (Erişim tarihi: 7 Kasım 2018).

22. "Brent Petrol Vadeli İşlemleri Geçmiş Verileri", Fusion Media, tr.investing.com/commodities/brent-oil-historical-data, (Erişim tarihi: 20 Kasım 2018).

23. İlgili hesap için kullanılan formül: 53,60x300.000x365.

24. Dönemin Henry Hub doğal gaz fiyatı: 2,62 dolar (hesaplamamın yapıldığı formül: 2,62x160593066); Henry Hub doğal gaz fiyatları için bkz. "Henry Hub Natural Gas Spot Price - Historical Annual Data", Macrotrends (Natural Gas Prices - Historical Chart), www.macrotrends.net/2478/natural-gas-prices-historical-chart, (Erişim tarihi: 20 Kasım 2018).

25. "Hydropower in Syria", World Energy Council; Lossow, "Water as Weapon: IS on the Euphrates and Tigris"; Power Plants/Hydro/Syrian Arab Republic, Global Energy Observatory, globalenergyobservatory.org/select.php?tg=Edit, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2018).

karşı YPG/SDG Rakka'daki DEAŞ operasyonunu nihayete erdirmeden Deyrizor'un doğusuna yönelik askeri hareketlilik içerisine girmiştir. Rejim unsurları Rusya desteğiyle YPG/SDG ve ABD'ye rağmen Fırat'ın doğusuna böylelikle Deyrizor'un doğu yakasına yönelik askeri bir hareketliliğe girdiğinde Washington yönetiminin karşılığı çok sert olmuştur. ABD'nin gerçekleştirdiği bu saldırılarda en az 200 Rus paralı askerinin öldürüldüğü iddiası birçok medya organına yansımıştır.²⁶ Rejim, Deyrizor şehir merkezinin doğu yakasına geçse de petrol bölgelerine hakim olamamıştır. Nihayetinde bir zamanlar DEAŞ'ın sahip olduğu su ve enerji kaynakları ile üretim ve ihraç potansiyelinin tamamı YPG güçlerinin inisiyatifi altına girmiştir. Bu el değişimi sonucunda rejim birkaç sahayı kontrolü altına almayı başarmış olsa da günümüz verilerine bakacak olursak 2017 sonunda günlük petrol üretiminin 25 bin varil, doğal gaz üretiminin de yıllık 3,1 milyar m³ olduğunu görülmektedir.²⁷ Belirtilen bu miktarlar 2010 ve 2015'e göre ciddi düşüşler olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Son tahlilde bu değişimden en karlı çıkan ABD destekli YPG olmuştur.

YPG'NİN DOĞAL KAYNAKLAR ÜZERİNDEKİ HAKİMİYETİ

İlk olarak Deyrizor bölgesinin doğusundaki el-Ömer, Cafra, Vard, Afra, Carnuf, Tanak, Kevabi, Azrak, Kahar, Şueydat, Galban ile birlikte 10'dan fazla petrol sahası YPG'nin kontrolü altındadır

26. Thomas Gibbons-Neff, "How a 4-Hour Battle Between Russian Mercenaries and U.S. Commandos Unfolded in Syria", *New York Times*, 24 Mayıs 2018; Mike Eckel, "CIA Director: 'Couple Hundred Russians' Killed in February U.S. Assault In Syria", *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 12 Nisan 2018.

27. *Statistical Review of World Energy 2018*, (BP Report, Londra: 2018), s. 14.

(Harita 1). Bu sahalara ek olarak Rakka ve Haseke bölgelerinde bulunan petrol yataklarının tamamı YPG unsurlarınca kontrol edilmektedir. El-Ömer ülkenin sahip olduğu en büyük petrol sahasıdır. Deyrizor bölgesi ise petrol yataklarınca zengin, ülkenin önemli doğal kaynaklarının bulunduğu bölgelerden birisidir.²⁸ Sadece Deyrizor'un doğusundaki petrol yatakları ülkenin sahip olduğu tüm enerji kaynaklarının yüzde 30'undan fazla bir kısmına tekabül etmektedir. Nihayetinde YPG terör örgütü ülkenin tüm enerji kaynaklarının dörtte üçüne yakın bir kısmını kontrol etmektedir.²⁹ Bu petrol sahalarında çıkartılan ham petrol asıl olarak ihraç edilirken bir kısmıyla da gazyağı, benzen, benzin ve akaryakıt gibi ürünler elde edilmektedir. YPG'nin mevcut ihracat potansiyeli günde yaklaşık 300 bin varildir.³⁰ Bu anlamda Brent petrolün ortalama fiyatını göz önüne alınırsa³¹ ve YPG'nin tüm potansiyelini kullanabileceği ve cari fiyatlarla işlem yapabileceği varsayılırsa yaklaşık ihracat geliri 8 milyar dolar kadar bir değere ulaşabilir.³² SDG'nin siyasi yapılanması Suriye Demokratik Konseyi verileriyle de yukarıda verilen toplam ham petrol üretim potansiyeli tutarlıdır. Ayrıca konseyin yayımladığı verilere göre potansiyelin şu anda yaklaşık üçte biri (günlük yaklaşık 125 bin varil) kullanılabilir. Bu durumda yerel ihtiyacın haricinde günlük 100 bin varilin ortalama 30 dolardan ihraç edildiği göz önünde bulundurulursa YPG'nin yaklaşık 1,1 milyar dolarlık bir petrol gelirine sahip olduğu söylenebilir.³³

28. "Suriye'deki Enerji Kaynaklarının Ne Kadarı PYD'nin Elinde?", *Anadolu Ajansı*, 9 Şubat 2018.

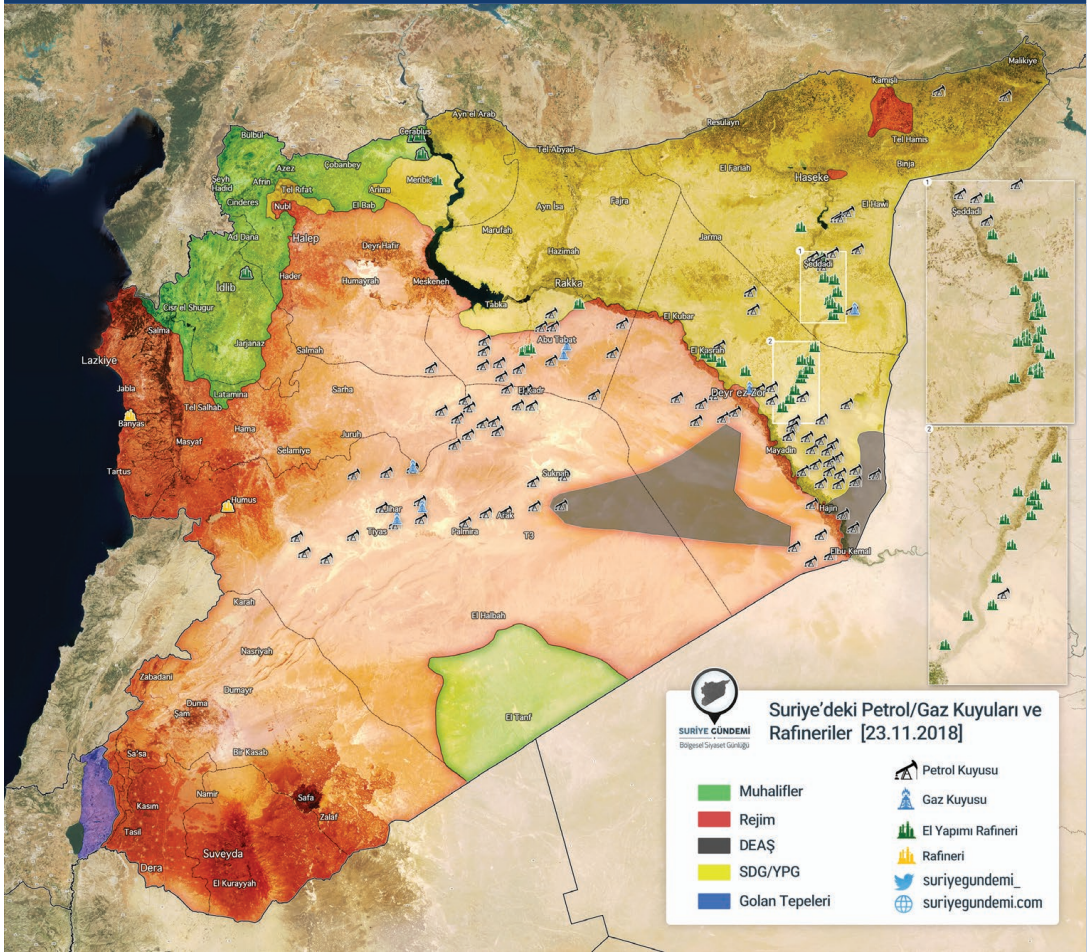
29. "Suriye'deki Enerji Kaynaklarının Ne Kadarı PYD'nin Elinde?"

30. Potansiyel Esed rejiminin 2010 ve 2017 üretimleri arasındaki fark alınarak hesaplanmıştır.

31. Brent Petrolün Ortalama Fiyatı: \$73,10, bkz. "Brent Petrol Vadeli İşlemleri Geçmiş Verileri", *Fusion Media*.

32. İlgili hesap için kullanılan formül: 73,10x300.000x365.

33. Maysam Rizk, "البنارسا ديديروملا قرشما طفت", (Doğu Suriye'nin Petrolleri İsrail'in Elinde), *Al Akhbar*, 15 Temmuz 2019.

HARİTA 1. SÜRİYE'DEKİ PETROL VE GAZ ÇIKARIM SAHASI İLE RAFİNERİLERİN KONUMU³⁴

Ayrıca YPG kritik doğal gaz sahalarına da sahiptir. Bu bağlamda Suriye'nin en büyük doğal gaz tesisi (günlük yaklaşık 1,4 milyar metreküp üretim)³⁴ olan Konoko, YPG'nin kontrolü altındadır.³⁵ Ek olarak Deyrizor bölgesinin doğusunda bulunan diğer doğal gaz kaynakları ve Cipse'de bulunan doğal gaz çevrim santrali de YPG tarafından kontrol edilmektedir.³⁶ Rejimin şu anki doğal gaz üretimi olan 3,1 milyar m³ düşü-

nüldüğünde Konoko'nun önemi daha da belirgin hale gelmektedir. Konoko tesisine ek olarak YPG diğer birçok doğal gaz sahalarını da işletmektedir. Bugün YPG, Esed rejiminden (yaklaşık 3 milyar m³ civarında)³⁷ daha fazla doğal gaz çıkarım potansiyeline (4,5-5 milyar m³ tahmini kapasite)³⁸ sahiptir. Tıpkı petrol gibi doğal gazın da neredeyse tamamı ihraç edilmektedir. Her ne kadar gelirleri –miktarı dolayısıyla– ham petrol kadar yüksek olmasa da doğal gaz da kayda değer kazançlar ortaya koymaktadır. Ortalama Henry

34. James Gavin, "IS Loss of Conoco Plant Reframes Syrian Gas Options", Interfax, 4 Ekim 2017.

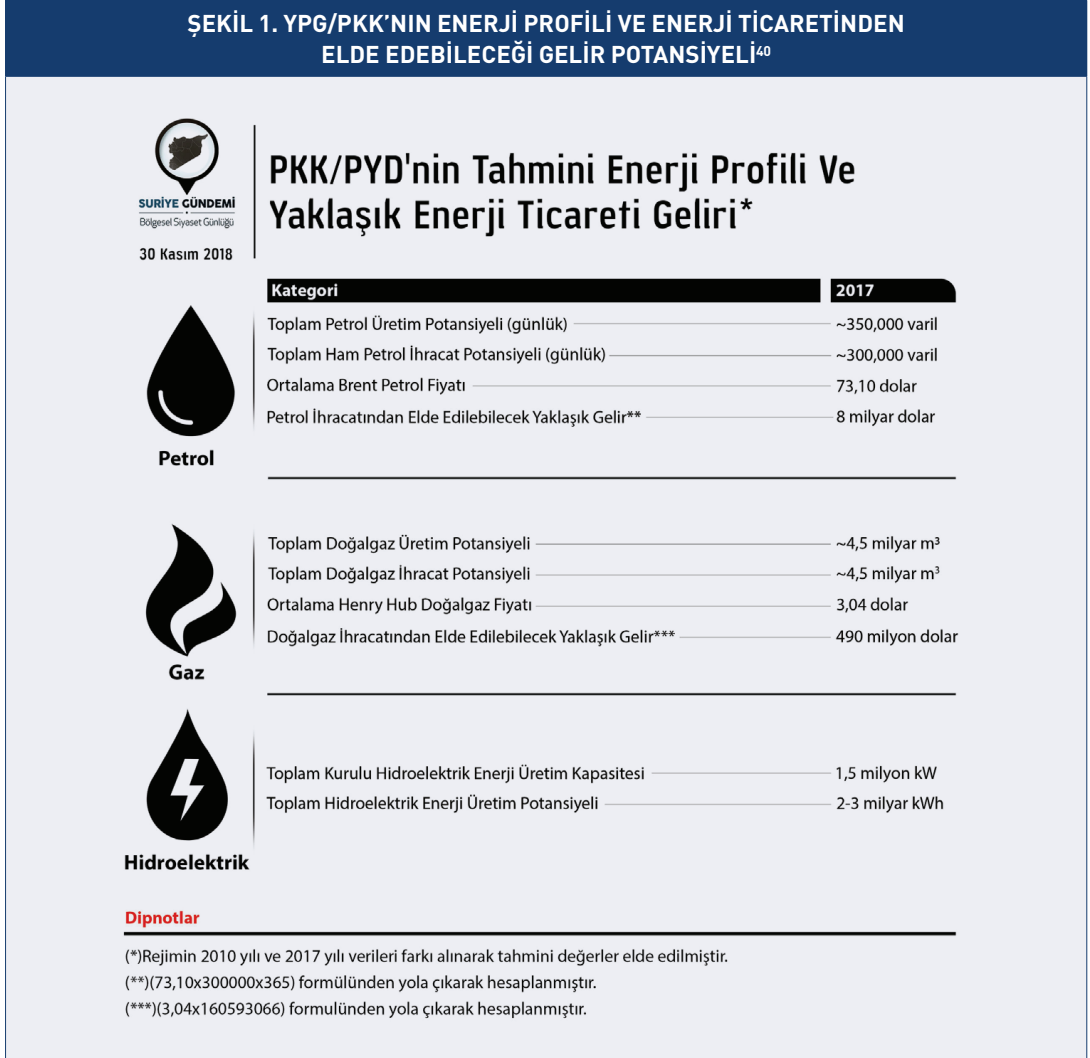
35. "US-Backed Force Seizes Major Syria Gas Plant", France24, 23 Kasım 2017.

36. "Suriye Petrolünün Yüzde 70'i PKK'nın Elinde", Anadolu Ajansı, 9 Şubat 2018.

37. *Statistical Review of World Energy 2018*, s. 28.

38. Tahmini potansiyel Esed rejiminin 2010 ve 2017'deki üretimleri arasındaki fark esas alınarak hesaplanmıştır.

ŞEKİL 1. YPG/PKK'NİN ENERJİ PROFİLİ VE ENERJİ TİCARETİNDEN ELDE EDEBİLECEĞİ GELİR POTANSİYELİ⁴⁰

Hub fiyatları⁴⁰ baz alınarak ve potansiyelinin tam olarak kullanılmasına dayanarak hesaplamalar yapıldığında YPG'nin doğal gaz ihracatından potansiyel geliri 490 milyon dolar civarındadır.⁴¹ Devlet dışı aktörler bağlamında oldukça büyük rakamlar söz konusudur.

Petrol ve doğal gaz kaynaklarının yanı sıra YPG, Suriye'nin hidroelektrik kapasitesinin neredeyse tümünü kontrol etmektedir. Daha yakından bakmak gerekirse ülkenin kurulu hidroelektrik kapasitesi olan 1,5 milyon kW⁴² ve savaş başlamadan sahip olunan yıllık yaklaşık 3 milyar kWh⁴³ elektrik üretimi YPG'nin kontrolü altına girmiştir.

39. Mehmet Çağatay Güler, "Suriye'de Devrim ve Enerji Jeopolitiği", Suriye Gündemi, 30 Kasım 2018, <http://www.suriyegundemi.com/2018/11/30/suriyede-devrim-ve-enerji-jeopolitigi>, (Erişim tarihi: 5 Mart 2019).

40. Mevcut ortalama Henry Hub Fiyatı: \$3,04; bkz. "Henry Hub Natural Gas Spot Price - Historical Annual Data", Macrotrends (Natural Gas Prices - Historical Chart).

41. Hesaplamanın yapıldığı formül: 3,04x160593066.

42. "Hydropower in Syria: Hydropower Installed Capacity", World Energy Council, <https://www.worldenergy.org/data/resources/country/syria/hydropower/2011>, (Erişim tarihi: 29 Ocak 2019).

43. "Hydroelectricity Net Generation 2010/Syria", U.S. Energy Information Administration (International Energy Statistics), https://www.eia.gov/beta/international/rankings/#?product=2-12&cy=2010&pid=33&aid=12&tid=12-A&td_type=a, (Erişim tarihi: 29 Ocak 2019).

su depolama kapasitesinin yüzde 70'ini oluşturduğu söylenebilir. Bu su potansiyeline ek olarak YPG, Dicle Nehri'nden (1,2 milyar m³)⁴⁸ elde edilen tüm suları da kontrol altında tutmaktadır. Toplamda YPG'nin su potansiyeli 15,2 milyar m³'e, diğer bir deyişle Suriye'nin toplam yenilenebilir su kaynaklarının yüzde 97'sine ulaşmaktadır.

Son olarak tarımsal verilere bakıldığında Suriye'nin toplam tarım arazileri 18 milyon hektar, ekilebilir tarım arazileri 6 milyon hektar ve sulanabilir tarım arazileri ise yalnızca 1,5 milyon hektardır.⁴⁹ Sulanabilir alanlar kentlere göre analiz edildiğinde Haseke, Halep, Rakka ve Hama ön plana çıkarken bu şehirleri Deyrizor, Şam, Humus ve İdlib izlemektedir. Bunların arasında YPG kontrolü altında olan Haseke yaklaşık 480 bin hektar (toplam sulanabilir arazilerin yaklaşık üçte biri) ile en geniş sulanabilir araziye sahiptir. Aynı şekilde YPG'nin kontrol ettiği Rakka ülkenin en büyük üçüncü sulanabilir arazilerine (200 bin hektar) sahiptir. Son olarak Deyrizor bölgesinde bulunan (100 bin hektar) sulanabilir araziler de YPG'nin elindedir.⁵⁰

Kıscacası ülkedeki toplam sulanabilir tarım alanlarının yarısı YPG'nin kontrolü altındadır. Suriye iç savaşının başlamasından önce toplam su kaynaklarının yaklaşık yüzde 90'ı tarım amaçlı kullanılmaktaydı.⁵¹ Bu dönemde Suriye tarıma dayalı 2 milyar dolar⁵² ihracat geliri elde etmekteydi ki bu miktar ülkenin toplam ihracatının (12-13 milyar dolar) yüzde 17'sini⁵³ oluşturuyordu.

48. "Syrian Arab Republic/Water/Aquastat/Data/Query/Results".

49. Karen Frenken, *Irrigation in the Middle East Region in Figures*, (FAO Water Reports, Roma: 2009), s. 346-347-352.

50. "Global Map of Irrigation Areas (GMIA)/Syrian Arab Republic", FAO Information System on Water and Agriculture (Aquastat), <http://www.fao.org/nr/water/aquastat/irrigationmap/SYR/index.stm>, (Erişim tarihi: 1 Şubat 2019).

51. Frenken, *Irrigation in the Middle East Region in Figures*, s. 346-347.

52. Nazir Hassan ve Vladimir Krepl, "Farming Systems in Syria: Its Constraints and Strategies for Improvement", *Scholars Journal of Agriculture and Veterinary Sciences*, Cilt: 1, Sayı: 4, (2014), s. 189-194.

53. "Syria Import and Export Indicators and Statistics at a Glance", Economy Watch World, 5 Kasım 2015, www.economywatch.com/world_economy/syria/export-import.html, (Erişim tarihi: 2 Şubat 2019).

du. Başka bir deyişle tarım yalnızca iç tüketim unsuru olarak değil aynı zamanda ihracat kalemi olarak da çok önemli bir yere sahipti.

YPG'nin avantajlı jeopolitik konumu ülkede barışı ve istikrarı koruma çabalarını olumsuz etkilemektedir. Dahası yalnızca ekonomiye zarar vermekle kalmayıp aynı zamanda yeniden yapılanmanın maliyetini de arttırmaktadır. BM, Suriye'nin yeniden yapılanma maliyetini iç savaş öncesi dönemdeki ülkenin sahip olduğu GSYH'den yedi kat daha fazla olan 388 milyar dolar olarak ilan etmiştir.

Ezcümle YPG Suriye'nin doğal kaynakları üzerinde rakipsiz bir hakimiyet kurmuştur. Suriye'deki toplam sulanabilir tarım alanlarının yüzde 50'si bu terör örgütünün inisiyatifi altında bulunmaktadır. Tarımdan elde edilen gelirler de (2 milyar dolar) aynı şekilde YPG inisiyatifine bırakılmış durumdadır. Aynı şekilde ülkenin toplam su potansiyelinin yüzde 95'i YPG tarafından kontrol edilmektedir. Ülkenin su stresi göz önüne alındığında YPG diğer bölgesel aktörlerle ciddi bir pazarlık aracına sahiptir. Son ve en önemlisi YPG ülkenin enerji kaynaklarının neredeyse yüzde 70'ini ve bu enerji kaynaklarından kazanılabilecek toplamda 8,5 milyar dolarlık potansiyel geliri kontrol etmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında görülüyor ki YPG çok önemli ve jeopolitik olarak avantajlı bölgeleri kontrol etmektedir.

TABLO 3. SURIYE'NİN DOĞAL KAYNAKLARI ÜZERİNDE YPG'NİN HAKİMİYET ORANI⁵⁵

Suriye'nin Doğal Kaynakları	Suriye Doğal Kaynakları Üzerindeki YPG'nin Hakimiyet Oranı (yüzde)
Sulanabilir Tarım Alanları	50*
Tüm Enerji Kaynakları	70**
Toplam Su Potansiyeli	97***

* Haseke'de 480 bin ha + Rakka'da 200 bin ha + Deyrizor'da 100 bin ha

** 350 bin varil petrol + 4,5 milyar m³ doğal gaz + 3 milyar kWsa Hidroelektrik

*** Dicle Nehri'nden 1 milyar m³ + Fırat Nehri'nden 14 milyar m³

54. Metin içi bilgiler baz alınarak yazarlar tarafından tablo haline getirilmiştir.

Esed rejimi bu denli jeopolitik öneme sahip enerji ve su kaynaklarını YPG'ye kaptırmasının olumsuz etkilerini günümüzde ekseriyetle hissetmektedir. Her ne kadar önemli termik santralleri ve rafinerileri muhafaza etmeyi başarmışsa da bu santrallerde kullanılacak veya rafinerilerde işlenecek doğal kaynak sahalarının kontrolünü yitirmiştir. Kaybettiği bu enerji kaynaklarını ve düşen elektrik üretimini çoğunlukla gayrı-resmi yollardan ithalat vasıtasıyla ikame etme yoluna gitmiştir. Özellikle günlük 25 bin varile kadar düşen mevcut petrol üretimi ağırlıkla YPG unsurları ve İran'dan karşılanmış ancak ABD yaptırımlarıyla rejimin halihazırda arz güvenliği tehdit altındadır.

KİRLİ PETROL AĞLARI: YPG VE ESED REJİMİ

YPG işgal ettiği bölgelerde küçük ölçekli, el yapımı rafineriler kurma yoluna gitmiştir. Bu rafineriler vasıtasıyla çıkarılan petrolün bir kısmı uçak yakıtı olarak bilinen kerosen ve uçak benzini içerisinde ve plastik sanayiinde kullanılan benzen elde edimi için kullanılırken aynı zamanda da ulaşım araçları için benzin ve akaryakıt olarak değerlendirilmektedir.⁵⁵ Bunlarla beraber elektrik enerjisi üretiminde de girdi olarak kullanılmaktadır.⁵⁶ Fakat çıkartılan petrol en nihayetinde bir ihraç kalemi olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda rejim ve YPG arasında kurulan ortaklık (Fişhabur üzerinden Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nden [IKBY] yapılan petrol sevkiyatlarının yanı sıra) YPG'nin yaptığı enerji ihracatının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Rejim ile YPG arasında Haseke petroleri üzerine birkaç yıl önce yapılan ortaklık anlaşması da

bu ticaretin bir kısmını göstermektedir.⁵⁷ Ancak ABD'nin YPG'ye rejimle iş birliği hususunda koyduğu şerh ikili ortaklığı sekteye uğratmıştır.⁵⁸

Esed rejiminin petrol ihtiyacını karşılamak üzere terör örgütleriyle kurduğu ticari ilişkide YPG ilk değildir. 2014-2015 döneminde ülkenin doğusundaki birçok petrol sahasını YPG'den önce DEAŞ ele geçirdiğinde Esed rejimi DEAŞ'tan da petrol satın almıştır.⁵⁹ Petrol sahaslarını DEAŞ'ın ele geçirdiği bu dönemde rejimin günlük petrol üretimi yaklaşık 30 bin varile kadar düşmüştür. Dolayısıyla bu üretim ile rejim ihtiyacını karşılayamamış ve DEAŞ ile petrol ticaretine girmiştir.

Esed rejiminin önce DEAŞ ve sonra YPG ile petrol ticareti gerçekleştirmesini ABD ve Avrupa Birliği'nin (AB) yaptırım listesinde bulunan Katerji Group şirketi sağlamaktadır. Esed rejimine yakınlığıyla bilinen bu şirket bölgedeki yerel petrol ticaretinde etkin bir rol oynamakta ve YPG ile rejim arasındaki petrol ticaretini halen sürdürmektedir. ABD'nin YPG'ye rejimle ticaretinde koyduğu şerhe rağmen Katerji Group şirketi YPG ile rejim arasındaki petrol ticaretine ara vermeden devam etmektedir. Bu ticaret günlük yaklaşık 60 bin varil petrole varmaktadır.⁶⁰ Mevcut Brent petrol fiyatlarını göz önüne aldığımızda, YPG yalnızca rejimle gerçekleştirdiği petrol ticareti vasıtasıyla günlük 3,6 milyon dolar, yıllık ise 1,3 milyar dolarlık bir gelir elde etme potansiyeline sahiptir.⁶¹ Fakat YPG petrolünün mevcut Brent petrol fiyatının yarısından işlem gördüğü düşünülürse yaklaşık 650 milyon dolarlık maddi

57. "Suriye'deki Enerji Kaynaklarının Ne Kadarı PYD'nin Elinde?"

58. Kutluhan Görücü ve Mehmet Çağatay Güler, "Suriye Petrolü YPG/PKK Terörünü Finanse Ediyor", Anadolu Ajansı, 19 Şubat 2019.

59. Görücü ve Güler, "Suriye Petrolü YPG/PKK Terörünü Finanse Ediyor".

60. Benoit Faucon, "U.S.'s Syria Ally Supplies Oil to Assad's Brokers", *The Wall Street Journal*, 8 Şubat 2019.

61. İlgili işlem: $60.000 \times 60 = 3.6$ milyon dolar; 3.6 milyon dolar $\times 360 = 1.296.000.000$.

55. "Syrian Kurds Refine Oil for Themselves for the First Time", *National*, 30 Temmuz 2015.

56. "Syria Kurds Earning Millions from Oil Sales", Now Media, now.mmedia.me/lb/en/NewsReports/565952-syria-kurds-making-millions-from-oil-sales, (Erişim tarihi: 14 Kasım 2018).

getiri söz konusudur ki bu rakamlar terör örgütünün kendini finanse etmesi için çok ciddi miktarlardır. Söz konusu rakamlar YPG'nin yalnızca rejimle yaptığı ticaretten elde ettiği gelirleri gösteriyor. Buna ilave olarak İKBY, İran ve diğer muhtelif alıcılar da düşünüldüğünde YPG/PKK'nın petrol ticaretinden elde edebileceği potansiyel gelirin söz konusu rakamın çok daha üstünde olduğu görülüyor.

İRAN-ESED-YPG-IRAK-İSRAİL EKSENİNDE PETROL TİCARETİ

2014'ten 2017'ye kadarki sürece bakıldığında İran'ın Esed rejimine ciddi yardımlarda bulunduğu ve önemli miktarda petrol sevkiyatı gerçekleştirdiği görülmektedir. Nitekim referans alınan dönemde İran'dan rejime günlük yaklaşık 70 bin varil petrol transferi gerçekleşmiştir.⁶² Bu transfer rejimin belirtilen dönemde günlük tüketiminin yaklaşık dörtte üçünü oluşturmuştur. 2016-2018 arasında İran'dan Esed rejimine gerçekleştirilen petrol ihracatının ortalama 50 bin varil düzeyinde seyrettiği görülmektedir. 2018'e bakıldığında İran'dan yapılan bu sevkiyat Mayıs ve Ekim'de günlük 100 bin varili geçerken Ağustos ve Eylül'de ortalama 47 bin varil civarında gerçekleşmiştir. Rejim hem günlük ekonomisi hem de zırlı araç ve hava araçları da dahil olmak üzere yakıt olarak savaş ekonomisinde bu ham petrol-lerden yararlanmıştı.⁶³ Ancak bu sevkiyatlar ABD'nin yaptırımları sonrası özellikle Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı kapatması ve sevkiyatların geçişini durdurması sonrası ciddi miktar-

da düşmüştür.⁶⁴ Bu hamleye karşı olarak İran, Esed rejimine Cebelitarık üzerinden sevkiyat yapmayı denemiş ancak AB'nin Suriye yaptırımları nedeniyle İngiltere bu sevkiyatı gerçekleştiren bir gemiye el koymuştur. İddiaya göre gemi Esed rejimi kontrolünde bulunan Banyas Rafinerisi'ne ham petrol taşımaktadır.⁶⁵ Nihayetinde İran'ın yaptırımlara rağmen rejime petrol ihracatını sürdürme çabası başarısız olmuştur. İran'dan senelik 2-3 milyon varil petrol ithalatına dayalı Suriye enerji sektörü ciddi darbeler almıştır. Aralık 2018'den Mart 2019'a kadar tek bir varil petrol sevkiyatı gerçekleşmemiştir.⁶⁶ Bloomberg tanker takip sistemine göre 2019'un Mart ve Nisan'ında ise yalnızca ortalama 50 bin varillik iki sevkiyat gerçekleşmiştir.⁶⁷

Bunların yanı sıra YPG'nin Fişhabur Sınır Kapısı üzerinden İKBY'ye petrol sevkiyatı yaptığı hatta Kerkük'ten yüklenen petrol tankerleriyle de petrolü İran'a sattığı bilinmektedir. YPG/PKK'nın İran ile gerçekleştirdiği petrol ticareti ABD Başkanı Donald Trump tarafından da açıkça Twitter üzerinden dile getirilmiştir.⁶⁸ İKBY bu ticarete ek olarak Pervizhan Sınır Kapısı üzerinden İran ile petrol ticareti yapmış ancak ABD yaptırımları sonrası bu ortaklık da son bulmuştur.⁶⁹ Dahası Irak ve Esed rejimi arasında Irak'ın el-Kaim bölgesi olarak

62. "Iran's Economic Gains in Syria", Israel Defense Forces, <https://www.idf.il/en/minisites/iran/iran-in-syria/irans-economic-gains-in-syria>, (Erişim tarihi: 14 Kasım 2018).

63. Aime Williams vd., "US Claims Russian Groups Helped Funnel Iran oil to Syria", *Financial Times*, 20 Kasım 2018.

64. "Iran Reportedly Shipping Oil to Syria Overland As Suez Not Accessible", Radio Farda, 16 Nisan 2019; ayrıca bkz. "Syria Says Iranian Oil Tankers Blocked at Suez Canal if Shipment is Destined for Syrian Port", Almasdar News, 19 Nisan 2019.

65. Bianca Britton vd., "Gibraltar Seizes Iranian Oil Tanker Bound for Syria", CNN, 5 Temmuz 2019.

66. "Iran Reportedly Shipping Oil to Syria Overland As Suez Not Accessible".

67. Julian Lee, "Denied Iran's Oil, Syria Has Few Options But Russia", Bloomberg, 7 Temmuz 2019.

68. "Türkiye onları sevmiyor; başkaları onları seviyor. Onların ellerindeki azıcık petrolü İran'a satmaları hoşuma gitmedi. Onlardan İran'a satış yapmalarını istedik. Ortaklarımız Kürtler, İran'a petrol satıyor. Bundan memnun değilim. Bundan hiç mutlu değilim". İlgili kaynak için bkz. "Trump Says 'Not Thrilled' about YPG Selling Oil to Iran against US' will", *Daily Sabah*, 2 Şubat 2019.

69. "İKBY İran'a Petrol İhracatını Durdurdu", *Hürriyet*, 16 Şubat 2019.

bilinen Ebu-Kemal Sınır Kapısı üzerinden petrol alışverişi gerçekleştiği bilinmektedir.

Katerji Group YPG ile Esed rejimi arasındaki petrol ticaretini gerçekleştirdiği gibi, İsrail asıllı iş adamı Moti Kahana'nın da YPG petrollerinin İsrail'e satışını kolaylaştırdığı iddia edilmektedir. Kahana, YPG ile diyalogunun İran'a petrol satışını engelleme amaçlı kurulduğunu ifade etmektedir.⁷⁰ Nitekim Kahana bu ifadeyle YPG ile olan ortaklığını bir nevi doğrulamıştır. YPG'nin Kahana aracılığıyla İsrail'e petrol satma isteği sızdırılan Suriye Demokratik Konseyi belgesinde açıkça ortaya konulmaktadır. Bahse konu belgede Moti Kahana'nın genel müdürlüğünü yaptığı Küresel Kalkınma Şirketi'ne (Global Development Corporation) petrol satışıyla ilgili tüm konularda SDG'yi temsil yetkisi verildiği görülmektedir. Aynı belgede petrol satışının yanı sıra YPG kontrolündeki bölgelerde petrol arama ve bulma hakkı da verilmiştir.⁷¹ Kısacası bu belge YPG'nin Kahana aracılığıyla petrol satışını doğrulamaktadır. Ayrıca Kahana geçtiğimiz hafta sızdırılan belgede imzası olan Suriye Demokratik Konseyi Eş Başkanı İlham Ahmed ile de bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşme ikili arasındaki ilişkiyi doğrulamaktadır.

ABD'NİN ESED REJİMİNE UYGULADIĞI YAPTIRIMLAR

ABD'nin Suriye'ye yönelik yaptırımları ilk olarak 2004'te ABD Hazine Bakanlığı Varlıklar Kontrol Ofisi tarafından uygulanmıştır. Bu yaptırımlar temelde Lübnan'ın işgali, kitle imha silahlarına yönelik artan yatırımlar, ABD'nin ve uluslararası girişimlerin Irak politikalarına ters düşen adımlar sonrasında uygulanmaya başlamıştır. 2011 son-

rasında Esed rejiminin halka uyguladığı şiddet ve insan haklarının ihlali gerekçeleriyle süregelen yaptırımlara başkanlık kararnameleriyle yenileri de eklenmiştir.⁷² Mevcut Suriye yaptırımları Suriye rejiminin tüm mülkiyet ve menfaatlerini hedef almaktadır. Ek olarak özellikle belirtilen kişilerin mal ve mülklerini bloke etmektedir. Dahası hazine bakanı ve dışişleri bakanıyla istişare edilerek belirlenen yabancı kişilerle yapılacak herhangi bir ticari faaliyeti de yasaklamaktadır. 13582 nolu başkanlık kararnamesine bakıldığında zaman bu yasaklara ilişkin detaylar görülmektedir.⁷³ Suriye'ye ABD'den doğrudan veya dolaylı olarak ihracat, satış veya herhangi bir hizmet sağlanması, ABD'ye Suriye menşeli petrol veya petrol ürünleri ithalatı yapılması, Suriye'de ABD vatandaşı bir kişi tarafından yeni yatırım yapılması, Suriye menşeli petrol veya petrolle ilişkili herhangi bir ticari işlem yapılması veya anlaşma gerçekleştirilmesi, Amerikalı veya ABD'de bulunan yatırıma tabii bir yabancı ile yapılacak herhangi bir ticari işlemin onaylanması, finansman sağlanması veya kolaylaştırılması bu kararname kapsamında yasaklanmıştır.

Bunların yanı sıra ABD Hazine Bakanlığı Varlıklar Kontrol Ofisi 20 Kasım 2018'de yayımladığı bildirmede Suriye'ye petrol nakliyatının sağlandığı ve yaptırımların tehlikede olduğunu açıklamıştır.⁷⁴ Ayrıca bu belgeye göre Suriye rejimine petrol ihracatı yapan veya bu ticareti kolaylaştıran devlet kurumları dahil her kim olursa olsun (istisnaya tabii tutulanlar hariç) sert bir şekilde yaptırımların hedefi olacaktır. Akdeniz üzerinden rejime örtülü olarak yapılan petrol sevkiyatı ve bu sevkiyatın gerçekleştirildiği yön-

72. "Overview of Sanctions: Syria Sanctions Program", U.S. Department of the Treasury/Office of Foreign Assets Control, www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/syria.pdf, (Erişim tarihi: 10 Mart 2019).

73. "Overview of Sanctions: Syria Sanctions Program".

74. "Sanctions Risks Related to Shipping Petroleum to Syria", U.S. Department of the Treasury/Office of Foreign Assets Control, https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/syria_shipping_advisory_11202018.pdf, (Erişim tarihi: 10 Mart 2019).

70. Neta Bar, "American-Israeli Businessman Denies Facilitating Sale of Kurdish oil in Syria to Israel", *Israel Hayom*, 16 Temmuz 2019.

71. Rizk, "البنارسا ديد يروسلا قرشلا طنف", (Doğu Suriye'nin Petrolleri İsrail'in Elinde).

temler üzerinde durulan önemli hususlar arasındadır. Ek olarak aynı belgede İran menşeli ham petrol satın alan ve bu ticarete dahil olanların da yaptırımların hedefi olmaya devam edeceği belirtilmiştir. 25 Mart 2019'da VKO'nun yayımladığı son belge ise hem İran⁷⁵ hem de Suriye rejimine olan petrol sevkiyatını konu edinmiştir. Bu belgede İran ve Esed rejimi arasındaki petrol ticareti resmi olarak da ortaya konulmuştur. Aynı belgenin kapsamında İran ve Esed rejimine yönelik yaptırımlar daha da sertleştirilmiş ve agresif bir şekilde devam edeceği belirtilmiştir. Ayrıca içerisinde Türkiye'nin de bulunduğu yaptırımların uygulanmasında istisna tutulan ülkelerin muafi-

yeti de bu kapsamda kaldırılmıştır. Petrol sevkiyatını temel alan bu yaptırımlar enerji kaynakları bakımından sıkıntı yaşayan Esed rejimine ciddi zorluklar yaşatmıştır.

SONUÇ

Esed rejimi ülkenin doğal kaynaklarının büyük kısmını kaybetmesi nedeniyle büyük bir meydan okuma karşısındadır. SDG/YPG'nin ülkenin enerji kaynaklarının dörtte üçüne hakim olması, İran'a ve rejime ABD tarafından uygulanan yaptırımlar rejimi ciddi enerji sıkıntısı içerisine sokmakta ve arz güvenliğini tehdit etmektedir. ABD'nin rejimi izole etme politikası artan yaptırımlar sonrasında daha da görünür hale gelmiştir. Esed rejiminin –yakıt arzını sağlayamadığından ötürü– mobilizasyon ve savaş gücü peyderpey düşmekte, ülkede günlük yaşam ciddi şekilde olumsuz etkilenmektedir. Sahadaki kaynaklar Şam'da ciddi akaryakıt sıkıntısı yaşandığını, ambulansların dahi hareket edemediklerini aktarmaktadır.⁷⁶ Mayıs'ın son haftalarında uzun bir aradan sonra ilk defa birisi İran'dan olmak üzere bölgeye iki tanker petrol sevkiyatı sağlanmıştır.⁷⁷ Bu tankerler kısa süreli de olsa bir rahatlama sağlamış ancak kısıtlı ikame opsiyonlarını göz önüne alındığında kalıcı arz güvenliğinin sağlanması oldukça zor olacaktır. Rusya bu bağlamda rejime verdiği destek itibarıyla ithalat yapılabilecek ilk ülke olarak öne çıkmaktadır. Rusya'nın bu bağlamda ABD yaptırımlarına takılmadan İran petrollerinin Suriye'ye gönderilmesine aracılık ettiği de iddia edilmektedir. Diğer bir seçenek de rejimin diğer bölge müttefikleri, ABD yaptırımlarının odağındaki İran'dır. İran ve Esed rejimi arasındaki petrol ticaretinin miktarı (yukarıda

75. ABD'nin İran'a uyguladığı yaptırımlar Suriye'den çok daha eskilere, 1970'lerdeki büyükelçilik krizine dayanmaktadır. Daha sonraki süreçte kaldırılan yaptırımlar İran'ın kendi uranyum zenginleştirme tesislerini kurması kararına kadar gündeme gelmemiştir. Rusların desteğiyle kurulan Buşehr Nükleer Santrali'ni müteakip uranyum zenginleştirme tesisi kurma kararı 2006'da yeni yaptırımları gündeme getirmiştir. Bahse konu yaptırımlar BMGK-1737 sayılı kararı çerçevesinde belirlenmiştir. Bu yaptırımlar özellikle petrol, doğal gaz ve petrokimya sektörlerini ve devrim muhafızlarıyla yapılan ticari işleri hedef almıştır. Daha sonrasında İsviçre'de yapılan BMGK daimi üyeleri ve İran'ın katıldığı toplantıda Tahran hükümetinin nükleer program kısıtlamalarını kabul etmesine müteakip 2015'te yaptırımların kaldırılması kararı alınmıştır. Ancak Trump yönetimi sonrasında İran'a yönelik politikalar değişmiş, Mayıs 2018'de ABD yapılan anlaşmadan tek tarafı olarak çekildiğini açıklamıştır. Devam eden süreçte Kasım'da ise İran'a yönelik yeni yaptırımlar uygulanmaya başlamıştır. Bu yaptırımlardan Türkiye de dahil olmak üzere sekiz ülke 2 Mayıs'a kadar muaf tutulmuştur. İran'a yönelik sıfır taviz, maksimum baskı politikası çerçevesinde bu muafiyetlerin belirtilen tarihten sonra kaldırılacağı ve uzatılmayacağı açıklanmıştır. Kasım yaptırımlarıyla oldukça düşen petrol, doğal gaz ve petrokimya ürünlerinin ihracatı Mart sonrasında telafisi zor bir süreçte girmiştir. Yaptırımlar öncesi 2018'in başlarında günlük 3,8 milyon varil olan İran'ın petrol ihracatı yaptırımlar sonrası aynı aylarda 1,1 milyon varile kadar gerilemiş, yapılan hesaplara göre yaptırımların geri döndüğü Kasım'dan bu yana yaklaşık 10 milyar dolar kayıp yaşanmıştır. Tahran yönetimine yönelik ABD yaptırımları İran'dan sonra en fazla rejimi etkilemiş ve arz güvenliğini ciddi anlamda tehdit etmiştir. İlgili bilgiler için bkz. "SC/8792: Security Council Demands Iran Suspend Uranium Enrichment by 31 August, or Face Possible Economic, Diplomatic Sanctions", United Nations Security Council, <https://www.un.org/press/en/2006/sc8792.doc.htm>, (Erişim tarihi: 30 Mart 2019); ayrıca bkz. "Resolution 1737(2006)", United Nations Security Council, <https://digitallibrary.un.org/record/589783>, (Erişim tarihi: 29 Nisan 2019); "ABD, 2 Mayıs'tan İtibaren Türkiye Dahil 8 Ülkenin İran Yaptırımları Muafiyetini Kaldıracak", BBC Türkçe, 23 Nisan 2019; Mark Landler, "Trump Abandons Iran Nuclear Deal He Long Scorned", *New York Times*, 8 Mayıs 2018; "Security Council, Resolution 2231 (2015): Endorses Joint Comprehensive Agreement on Iran's Nuclear Programme", United Nations Security Council, <https://www.un.org/press/en/2015/sc11974.doc.htm>, (Erişim tarihi: 30 Mart 2019); "Sanctions Announcement on Iran", U.S Department of State Office of the Spokesperson, <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2018/11/287500.htm>, (Erişim tarihi: 30 Mart 2019); daha fazla bilgi için bkz. "Resource Center/Financial Sanctions/Programs/Iran Sanctions: Iran Sanctions", U.S Department of Treasury, <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/programs/pages/iran.aspx>, (Erişim tarihi: 30 Mart 2019).

76. Sami Moubayed, "Damascus Struggles with Chronic Petrol Shortages", *Arab Weekly*, 21 Nisan 2019.

77. Angus McDowall, "Iran Sent Oil Shipment to Syria, Easing Fuel Crisis: Source", Reuters, 10 Mayıs 2019.

açıklandığı üzere) rejim için ciddi bir önem arz etmektedir. Son dönemdeki yaptırımlardan dolayı sevkiyat yollarının kesilmesi aradaki ticaret hacmini oldukça düşürmüştür. Bu nedenle İran bölgeye sevkiyat gerçekleştirebileceği alternatif rotalar arayışındadır. Nitekim İran ile Şubat'ta yapılan anlaşma çerçevesinde IKBY üzerinden Suriye'ye ürün gönderimi kolaylaştırılmıştır. Ancak ilgili anlaşma enerji petrol ihracatını kapsamamaktadır. Rejimin ayrıca Lübnan ve Irak üzerinden de düşük miktarlarda petrol tedarik etmeye çalıştığı görülmektedir. En nihayetinde bu alternatiflerin hiçbirisi uzun soluklu arz güvenliği getirmeyecektir.

ABD Suriye sahasında SDG/YPG ile kurduğu angajman üzerinden ülkenin doğal kaynaklarının önemli bir kısmını kontrol edecek şekilde nüfuz alanı oluşturmuş, kaynaklar üzerindeki kontrolünü ise rejimin yanı sıra Türkiye, Rusya ve İran'a karşı da elini güçlendirmek için bir koz olarak kullanma çabasıdadır. Her ne kadar ABD Başkanı Trump Suriye'den Amerikan askerlerini çekme konusunda bir karar almış olsa da CENTCOM başta olmak üzere Suriye siyasetinde etkili devlet kurumları ABD askerinin bölgeden çıkmasına karşı bir pozisyon alarak Trump'ın ilgili kararını esnetmiş görünmektedir. Türkiye ile ABD arasında Fırat'ın doğusunda oluşturulacak bir güvenli bölge üzerine görüşmeler devam etmektedir. SDG/YPG halihazırda Suriye'nin doğal kaynakları üzerindeki hakimiyetini korursa devlet dışı bir aktör olmasına rağmen iktisadi ve stratejik açısından önemli bir avantaj elde ederek yaklaşık 10 milyar dolarlık bir gelir potansiyeline sahip olacaktır. Fırat'ın doğusunda sözde "Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi"nin bu kaynaklar ve potansiyel geliri

üzerinden Irak'taki IKBY'ye benzer bir şekilde hayat alanı bulma arayışı içerisine girdiği anlaşılmaktadır. Bu noktada İsrail'in de son dönemde devreye girdiği görülmektedir. İsraili iş adamlarının Suriye Demokratik Konseyi ile yakın diyalogları ve YPG'nin petrol ticaretine sağladıkları katkılar bu durumu doğrular niteliktedir.

Esed rejimi ülkenin doğal kaynaklarının büyük kısmını kaybetmesi nedeniyle büyük bir meydan okuma karşısındadır.

Suriye rejimi mevcut askeri denklemde Rusya ve İran'ın desteğiyle muhaliflere karşı üstünlük elde etmiş olsa da ülkedeki doğal kaynakların kontrolünü kaybetmiş olduğundan sürdürülebilir bir ekopolitik düzen kurabilmesi mümkün görünmemektedir. Rejimin ABD'ye rağmen Fırat'ın doğusuna yönelik kapsamlı bir askeri hareket düzenleyerek doğal kaynaklar üzerindeki kontrolü sağlaması ise gerçekçi değildir. Yine Türkiye'nin Suriyeli muhaliflerle birlikte Fırat'ın doğusunda Türkiye'ye paralel bir şekilde oluşturacağı olası bir güvenli bölgede her ne kadar YPG'yi hedef alacak olsa da rejim açısından olumlu bir sonuç doğurmayacaktır. Halbuki Astana süreci kapsamında muhalifleri merkezi hükümete entegre edecek bir siyasal çözümün hayata geçirilmesi, ABD'yi de baskı altına alarak Suriye toprak bütünlüğünü koruyacak şekilde Fırat'ın doğusundaki SDG/YPG varlığını elimine edecek bir çözüm üretebilecektir. Aksi halde Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması tehdit altındayken Şam yönetiminin kendi ayaklarının üstünde kalabilmesi zor görünmektedir. Ancak Esed rejiminin siyasal bir çözüme istekli olmadığı da anlaşılmaktadır.

SURİYE'DE DOĞAL KAYNAKLAR SAVAŞI

MEHMET ÇAĞATAY GÜLER, CAN ACUN

SETA | ANALİZ

Suriye sahasında aktörlerin güç mücadelesinin en belirleyici unsurlarından birisi doğal kaynakların kontrolü olmuştur. Her ne kadar Esed rejimi Rusya ve İran'ın desteğiyle muhalifleri askeri olarak yenilgiye uğratarak İdlib ve mücavirine sıkıştırmış olsa da ülkenin doğal kaynaklarının yaklaşık dörtte üçü ABD desteğinde PKK'nın Suriye yapılanması olan SDG/YPG'nin kontrolüne geçmiştir.

SDG/YPG halihazırda Suriye'nin yüzde 30'unu oluşturan yaklaşık 50 bin km²'lik bir alanı kontrol etmektedir. Suriye'nin sulanabilir alanlarının yüzde 50'si, enerji kaynaklarının yüzde 70'i ve su potansiyelinin yüzde 95'i YPG terör örgütünün kontrolü altındaki bölgelerde bulunmaktadır. Suriye vatandaşları temel ihtiyaçları olan tatlı su, gıda, enerji ve diğer ilgili ürünlere yeterli erişim sağlayamamaktadır. Esed rejimi ise ülkedeki doğal kaynakları kontrol edemediğinden enerji, su ve gıda arz güvenliğini tahkim edememekte ve dış desteğe ihtiyaç duymaktadır. ABD'nin İran'a ve rejime uyguladığı yaptırımlar enerji arz güvenliğini daha fazla tehdit etmektedir.

Esed rejimi girdiği enerji arz sıkıntısından dolayı ülke bütünlüğünün önündeki en büyük tehdit olan YPG ile angajmanlar kurarak petrol temin etmeye çalışmaktadır. Ayrıca YPG güçleri yalnızca rejimle değil birçok farklı bölgesel ve küresel güçle de benzer ticari ağılar kurmaktadır.

Bu analiz YPG'nin kontrol ettiği enerji ve su kaynaklarının jeopolitik önemini ortaya koymakta ve bu kaynaklar vasıtasıyla gerçekleştirilen ticari faaliyetleri ele almaktadır. Bu bağlamda ilk olarak Suriye'nin enerji kaynakları kapsamlı şekilde değerlendirilmektedir. Sonrasında YPG'nin rejimle kurduğu kirlili petrol ticaret ağı ve İran-Irak-İsrail ekseninde gerçekleştirilen enerji ticaretleri incelenmektedir. Son olarak da ABD'nin Esed rejimine uyguladığı yaptırımlara yer verilerek analiz sonuçlandırılmaktadır.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE • BERLİN